

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย สามารถสรุปเป็นหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
 - 1.1 ความหมายของทัศนคติ
 - 1.2 ลักษณะของทัศนคติ
 - 1.3 การวัดทัศนคติและมาตรวัดทัศนคติ
 - 1.4 ความสำคัญของทัศนคติ
 - 1.5 มิติของทัศนคติ
 - 1.6 ลักษณะสำคัญของทัศนคติ
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับช้าง
 - 2.1 ช้างในประเทศไทย
 - 2.2 สถานภาพของช้างป่าในประเทศไทย
 - 2.3 พื้นที่อนุรักษ์ช้างป่าที่สำคัญ
 - 2.4 สถานภาพ
 - 2.5 ปัจจัยคุกคาม
 - 2.6 การแก้ไขปัญหาช้างป่าโดยการจัดทำแนวเชื่อมต่อป่า
 - 2.7 ลักษณะทั่วไปของช้าง
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ (Attitude) หมายถึง เป็นศัพท์ทางการศึกษาด้านจิตวิทยา เป็นความเชื่อ ความรู้สึก และเป็นเครื่องแสดงพฤติกรรมของบุคคล ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นคำที่มีความหมายกว้าง มีความหมายในทางเดียวกับเจตคติ นักวิชาการทางสังคมวิทยาได้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กันตามแนวความคิดของแต่ละคน ซึ่งนักวิชาการเหล่านั้นได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ในแง่มุมต่าง ๆ กัน ดังนี้

ทัศนคติ เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า ทัศน ซึ่งแปลว่า ความเห็น กับคำว่า คติ ซึ่งแปลว่า แบบอย่างหรือลักษณะ เมื่อรวมกันจึงแปลได้ว่า ลักษณะของความเห็น ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกส่วนตัว ที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 215)

เจลิเยว บุรีภักดี (2540 : 28) ได้ให้ความหมายว่า ทศนคติ เป็นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ที่มีต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ นั้นเกิดจากประสบการณ์หรือ การเรียนรู้ทั้งสิ้น ดังนั้น จึงอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามประสบการณ์และการเรียนรู้ ที่ได้รับเพิ่มเติม แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจเร็วหรือช้าแล้วแต่ชนิดของทศนคติและประสบการณ์ ใหม่ที่จะได้รับ

อุทุมพร ไพลิน (2540 : 19) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่าเป็นลักษณะทางจิตใจของบุคคล ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดพฤติกรรมปรากฏออกมาตาม ความรู้สึกของตนต่อสิ่งเร้า ต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ต่อเหตุการณ์หรือวัตถุ โดยแสดงออกมาใน ทางการสนับสนุนหรือต่อต้าน

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 321) ให้ความหมายของคำว่า เจตคติ หมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึก ของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งและให้ความหมายของคำว่า ทศนคติ หมายถึง แนวความคิดเห็น

ลักษณะของทศนคติ

- ทิตยา สุวรรณะชญ (2520 : 602) กล่าวถึงลักษณะของทศนคติว่า มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ
 1. ทศนคติเป็นสภาวะก่อนที่พฤติกรรมได้ตอบจะเกิดขึ้นต่อเหตุการณ์หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือจะเรียกว่าเป็นสภาวะที่จะมีพฤติกรรมจริง
 2. ทศนคติจะมีความคงอยู่ในช่วงระยะเวลา คือ มีความมั่นคงถาวรพอสมควรเปลี่ยนแปลง ได้ยาก แต่มิได้หมายความว่า จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง
 3. ทศนคติเป็นตัวแปรที่จะนำไปสู่ความสอดคล้องของพฤติกรรมกับความรู้สำนึกคิด ไม่ว่าจะ เป็นไปในรูปแบบของการแสดงโดยวาจาหรือความรู้สึก ตลอดจนการที่ต้องเผชิญหรือหลีกเลี่ยง ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
 4. ทศนคติ มีคุณสมบัติเป็นแรงจูงใจในอันที่จะทำให้บุคคลประเมินผลเลือกส่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายถึง การกำหนดทิศทางของพฤติกรรมที่เป็นจริงด้วย

สุวิรัช รัตนมณี โชติ (2536 : 12) กล่าวถึง ลักษณะของเจตคติหรือทศนคติไว้ว่าเป็นสิ่งที่ เกิดจากการเรียนรู้หรือเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดเป็นสภาพ ทางจิตใจ ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของบุคคลเพราะเป็นส่วนประกอบที่กำหนดแนวทาง ให้ทราบล่วงหน้า ถ้าบุคคลประสบสิ่งใดๆ แล้ว บุคคลนั้นจะมีท่าทีต่อบุคคลนั้นในลักษณะใด แม้ว่า จะเป็นสภาวะทางจิตใจที่มีความมั่นคงพอสมควร แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้อันเนื่องมาจากอิทธิพล ของสิ่งแวดล้อมต่างๆ และการเรียนรู้

ทศนคติเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ทางบวกเป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในลักษณะความพึงพอใจเห็นด้วยทำให้บุคคล อยากจะกระทำ อยากได้ อยากเข้าใจ หรือปฏิบัติในสิ่งที่ดี ในสิ่งนั้นๆ

2. ทางลบเป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในลักษณะของความไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วย ทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย หนีห่างจากวัตถุนั้นหรือสภาพการณ์นั้นๆ

สุวิรัช รัตนมณี โชติ (2536 : 13-14) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านตัวบุคคล (Individual) อายุ ความเจ็บป่วย การศึกษา บุคลิกภาพต่างกันย่อมมีผลทำให้เจตคติของคนต่างกันไป โดยที่ผู้สูงอายุมาก มักจะอนุรักษ์นิยมผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงสามารถพิจารณาสิ่งที่มาชักจูงใจให้เกิดและยอมรับทัศนคติใหม่ได้ต่างกัน สัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Communication From Other) บุคคลจะเกิดเจตคติเมื่อได้ติดต่อสื่อความหมายกับผู้อื่น ทัศนคติของบุคคลมักจะเปลี่ยนไปตามทัศนคติของหมู่คณะ เนื่องจากบุคคลมีทัศนคติที่เหมือนกันมีโอกาสที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นสาเหตุให้บุคคลมีความคิดความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน การได้รับประสบการณ์เฉพาะด้าน (Specific Experience) บุคคลจะเกิดทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเมื่อได้รับประสบการณ์สิ่งนั้นด้วยตัวเอง และรู้สึกประทับใจต่อประสบการณ์นั้นอย่างคงที่และเป็นเวลานาน ซึ่งอาจจะเป็นความประทับใจในทางบวกหรือลบได้

2. องค์ประกอบของสถาบัน (Institutional Factor) สถาบันทุกสถาบันย่อมมีกฎ ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนแนวทางให้บุคคลได้ปฏิบัติ บุคคลอาจเกิดทัศนคติเนื่องมาจากอิทธิพลของสถาบันที่เกี่ยวข้องได้การที่จะรู้ว่าบุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ในทางบวกหรือทางลบนั้น สามารถวัดได้ด้วยการให้บุคคลได้แสดงความรู้สึกและพฤติกรรมต่อสิ่งนั้นๆ

การวัดทัศนคติและมาตรวัดทัศนคติ

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2531 : 2-10) กล่าวว่าเนื่องจากการวัดทัศนคติเป็นการวัดภาวะโน้มน้าบเชิงในการแสดงออกไม่ใช่การกระทำ แต่เป็นความรู้สึก ซึ่งมีลักษณะอัตนัย (Subjective) บุคคลอาจไม่ให้ข้อเท็จจริงด้วยความจริงใจ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัวและการแสดงออกต่อสิ่งใดนั้นไม่ว่าเป็นรูปवादหรือการเขียนก็ตาม บุคคลมักจะไตร่ตรองถึงความเหมาะสมตามสถานการณ์ทางสังคม คือความปกติวิสัยตามค่านิยม ตามการยอมรับและการไม่ยอมรับและการเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบของคนส่วนใหญ่ในสังคม

ดังนั้น จึงยังไม่มีผู้ใดค้นพบวิธีการที่จะวัดทัศนคติหรือทำที่ความรู้สึกของบุคคลโดยตรง อันจะเป็นดัชนีที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้อย่างชัดเจน นอกจากเพียงการบันทึกจากคำพูด การวัดทัศนคติจึงเป็นเพียงการบันทึกจากคำพูด และพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างคำพูดและบุคคลนั้นกับสิ่งหรือค่านิยมของเขา มีผู้ทำการวัดสามารถมองเห็นและนี่ก็เป็นเพียงการคาดประมาณทัศนคติของบุคคลนั้นเท่านั้น

แบบวัดทัศนคติที่นิยมใช้กัน คือ มาตรวัดทัศนคติของลิเคอร์ต (Likert Scale) วิธีสร้างแบบวัดทัศนคติของลิเคอร์ต ครั้งแรกจะต้องรวบรวมข้อความที่เกี่ยวข้อง ในสิ่งที่จะศึกษามากที่สุด นำข้อความที่รวบรวมได้ไปลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา โดยให้เลือกตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เพียงอย่างเดียวหนึ่งต่อข้อความแต่ละข้อ การเปรียบเทียบทัศนคติให้เป็นคะแนนข้อความที่สนับสนุนคำตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งให้ 5 คะแนน และลดลงเรื่อย ๆ จนถึงคำตอบไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ให้ 1 คะแนน

ส่วนข้อความที่ต่อต้าน ถ้าตอบไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งให้ 5 คะแนน และลดลงเรื่อย ๆ จนถึงคำตอบเห็นด้วยอย่างยิ่งให้ 1 คะแนน

ดังนั้นสรุปได้ว่า ถ้าบุคคลมีแนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งใดก็จะไม่สามารถมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นได้ และการที่บุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งใดต่างกัน ก็เนื่องมาจากบุคคลมีแนวคิดต่างกัน ดังนั้น จึงนับได้ว่าองค์ประกอบด้านความคิดเป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานของทัศนคติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพความรู้สึกและพฤติกรรมของบุคคลทั้งในทางบวกและทางลบ ในขณะเดียวกัน องค์ประกอบด้านพฤติกรรมก็มีความสำคัญต่อการคาดคะเนทัศนคติของบุคคลได้เช่นกันว่ามีทัศนคติไปในทิศทางใด เพราะเมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็แสดงว่ามีทัศนคติในทางบวก แต่ถ้าแสดงพฤติกรรมไปในทางต่อต้านก็แสดงว่ามีทัศนคติในทางลบ ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นของสมาชิกสภาพความที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือจากสิ่งแวดล้อมที่ตนได้รับทราบหรือได้เห็น ความรู้สึกและความคิดดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกในทางอารมณ์ เป็นไปในทางที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ซึ่งจะทำให้สมาชิกผู้นั้นมีการตอบสนองหรือแสดงปฏิกิริยา ซึ่งเป็นไปได้ทั้งในทางสนับสนุนหรือต่อต้านขัดแย้ง

ความสำคัญของทัศนคติ

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงความสำคัญของทัศนคติไว้ดังนี้

นิพนธ์ คันธเสวี (2511 : 9) เห็นว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่ชี้นำทิศทางของอาการแสดงออกของบุคคลที่จะกระทำต่อสิ่งนั้น บุคคลหรือสถานการณ์ ทัศนคติจึงมีความสำคัญในการมีปฏิกิริยาโต้ตอบสิ่งต่างๆ ดังกล่าว หากบุคคลกระทำหรือแสดงอะไรสักอย่างออกมาต่อสิ่งใดย่อมทำไปตามทัศนคติที่เขามีต่อสิ่งนั้นๆ ทัศนคติจึงมีอิทธิพลในการแสดงออกพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ทางสังคม

จากแนวคิดของทัศนคติ สรุปได้ว่า ทัศนคติหรือทัศนคตินั้นมีความสำคัญในการบอกทิศทางของอาการทำนายพฤติกรรมที่บุคคลจะแสดงออกมา เราสามารถแยกทัศนคติได้ 2 รูปแบบด้วยกัน คือ ทัศนคติทางบวกหรือเห็นด้วยทำให้บุคคลต้องการเข้าใกล้สิ่งนั้นๆ และทัศนคติทางลบหรือไม่เห็นด้วย ทำให้บุคคลพยายามที่จะหลีกเลี่ยงที่จะเข้าใกล้สิ่งนั้นๆ

มิติของทัศนคติ

มิติของทัศนคติ มี 7 ประการ คือ (สัทด์ สุทรเสถณี. 2531 : 6 - 7)

1. ความเข้มข้น (Intensity) คือมีลักษณะอื่นๆ ของทัศนคติเข้ามาประกอบทำให้เกิดความเข้มข้น เช่น ความมั่นใจ ความสำคัญของจุดมุ่งหมายที่มีต่อวัตถุประสงค์ของทัศนคติ
2. ขนาดหรือปริมาณ (Magnitude) คือปริมาณการชอบหรือไม่ชอบว่ารุนแรงเพียงใด ชอบมาก ชอบน้อยหรือไม่ชอบเลย เช่น ปริมาณความชอบ ความพอใจของเล่นที่ทำมาจากพลาสติกมากหรือน้อยเพียงใด
3. ความเด่น (Salience) คือความพร้อมที่จะแสดงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เป็นคนที่ชอบของเล่น เมื่อผ่านร้านค้าที่ขายของเล่นมักจะเดินเข้าไปเดินชม
4. ความเป็นแกนสำคัญของชีวิต (Centrality) คือการที่บุคคลมีเจตคติบางอย่างสูงมากทำบุคคลมองโลกและชีวิตโดยใช้ทัศนคตินี้เป็นหลัก
5. องค์ประกอบของเจตคติ คือมองทัศนคติของบุคคลในด้านความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้สึก และพฤติกรรม
6. ด้านจิตสำนึก (Consciousness) คือมองว่าทัศนคตินั้นอยู่ในระดับใดในจิตสำนึกหรือจิตไร้สำนึก
7. ด้านความมั่นคง (Stability) มองว่าทัศนคตินั้นมั่นคง ยึดหยุ่นเพียงใด

ลักษณะสำคัญของทัศนคติ

จากคำจำกัดความขององค์ประกอบของทัศนคติและมิติของทัศนคติ สามารถสรุปลักษณะสำคัญของทัศนคติได้ดังนี้

1. ทัศนคติไม่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ภายหลังจากสิ่งแวดล้อม
2. ทัศนคติเป็นพฤติกรรมภายใน ไม่อาจทราบได้จนกว่าจะแสดงออก
3. ทัศนคติไม่อาจวัดได้โดยตรง แต่สามารถอนุมานได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก
4. ทัศนคติ เป็นสภาวะทางจิตใจ ที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิด และเป็นตัวกำหนดแนวทางในการแสดงออก
5. พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลอาจไม่ตรงกับทัศนคติก็ได้ เพราะอาจมีเหตุผลทางสังคมที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาเช่นนั้น
6. เจตคติอาจเปลี่ยนแปลงได้

องค์ความรู้เกี่ยวกับช้าง

ช้างในประเทศไทย

ช้างไทยอยู่ในตระกูล Indian Elephant หรือ Asian Elephant มีถิ่นกำเนิด และอาศัยอยู่ในป่าโปร่งชื้นที่มีน้ำและอาหารอุดมสมบูรณ์ทุกจังหวัด โดยกระจายตัวอยู่ทางด้านเหนือ ด้านตะวันตก ด้านใต้และเขตติดต่อกับทางพม่า ในประเทศไทยมีการแบ่งแยกช้างตามสถานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันออกเป็น 2 ประเภท คือ ช้างป่าและช้างเลี้ยง (สมาพร คล้ายวิเชียร และคณะ. 2550 : 21)

1. ช้างป่ามีถิ่นฐานอยู่ตามป่าเมืองร้อนป่าดงดิบเขตร้อน ชายฝั่งทะเลและบริเวณเทือกเขา สภาพการดำรงชีวิตในขณะที่ช้างอยู่ในป่า สีของมันจะกลมกลืนไปกับสิ่งแวดล้อมซึ่งสังเกตเห็นได้ยาก แต่ช้างจะทำเสียงต่างๆ เบาๆ อยู่ในลำคอเป็นสัญญาณติดต่อกันตลอดเวลาเพื่อบอกตำแหน่งซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถสื่อสารกันกันได้ด้วยการส่งเสียงอินฟราซาวด์ ซึ่งจะคลื่นเสียงความถี่ต่ำ การหากินของช้างจะมีขนาดกว้างและสามารถหมุนเวียนได้ตลอดทั้งปี จากการที่ช้างกินอาหารจึงมีการขับถ่ายมาก มูลช้างจะเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่ง โดยเป็นเครื่องมือชี้ให้บรรดานายพราน สามารถติดตามล่าช้างได้สะดวกยิ่งขึ้น

2. ช้างเลี้ยง ในอดีตจะแบ่งช้างเลี้ยงออกเป็น 3 พวกใหญ่ๆ คือ

2.1 ภาคอีสาน เลี้ยงเพื่อเป็นสัตว์เลี้ยงใช้งานบ้างเล็กน้อย ถ้ามีลักษณะดีจะใช้เป็นช้างต่อในการจับช้าง (โดยวิธี โพนช้าง) ที่ประเทศลาว เขมร เมื่อได้ช้างป่าก็จะทำการฝึกและตัวช้างที่ดีเก็บไว้ ส่วนที่ไม่สวยฝึกไม่ได้ก็จะขายไปลากไม้ที่ภาคเหนือหรือภาคใต้

2.2 ช้างภาคเหนือ เลี้ยงเพื่อเป็นสัตว์ใช้งานใช้ในการทำไม้เป็นหลัก มักไม่จับช้างเอง แต่จะไปซื้อช้างที่ใช้งานได้แล้วจากภาคอีสานและจากกระเหรี่ยงบริเวณชายแดน

2.3 ช้างกระเหรี่ยง เลี้ยงเพื่อเป็นสัตว์ใช้งานชักลากไม้และบรรทุกสิ่งของ ส่วนมากจะจับช้างเองได้โดยใช้เพนียดเล็ก หลุมพราง ฯลฯ มักจะขายช้างในหมู่บ้านหรือไม้ก็ขายให้กับคนทางภาคเหนือ แต่ในปัจจุบันมีการจำแนกช้างเลี้ยงแตกต่างจากในอดีต

สถานภาพของช้างป่าในประเทศไทย

1. จำนวนประชากร

ประชากรช้างป่าในประเทศไทยมีประมาณ 3,000 -5,000 ตัว (ศุภนิจ วินิตพรสวรรค์ และชนาวุฒิ ศิริมานะกุล. 2557 : 9)

2. การกระจาย

พบกระจายในพื้นที่อนุรักษ์ 68 แห่ง โดยกระจายในอุทยานแห่งชาติ 38 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 30 แห่ง (เนื้อที่ 52,000 ตารางกิโลเมตรหรือร้อยละ 30 ของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในประเทศไทย) (ศุภนิจ วินิตพรสวรรค์ และชนาวุฒิ ศิริมานะกุล. 2557 : 9)

พื้นที่อนุรักษ์ข้างป่าที่สำคัญ

พื้นที่อนุรักษ์ข้างป่าที่สำคัญ ได้แก่ (1) กลุ่มป่าตะวันตก (2) กลุ่มป่าแก่งกระจาน (3) กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ (4) กลุ่มป่าภูเขียว-น้ำหนาว (5) กลุ่มป่าตะวันออก (6) กลุ่มป่าคลองแสง-เขาสก และ (7) กลุ่มป่าภาคเหนือ (อมก๋อย-แม่ต๋อน) โดยพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ประชากรข้างป่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระในกลุ่มป่าตะวันตก อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงในกลุ่มป่าภูเขียว-น้ำหนาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนในกลุ่มป่าตะวันออก อุทยานแห่งชาติกุยบุรีในกลุ่มป่าแก่งกระจาน (สุภนิจ วินิตพรสวรรค์ และชนาวุฒิ ศิริมานะกุล, 2557 : 9-10)

สถานภาพ

ข้างป่าเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2535 (สุภนิจ วินิตพรสวรรค์ และชนาวุฒิ ศิริมานะกุล, 2557 : 10)

ปัจจัยคุกคาม

ปัจจุบันผืนป่าอนุรักษ์หลายแห่งมีสภาพเป็นหย่อมป่าขนาดเล็กที่แยกจากกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศและการขยายพื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของข้างป่า จากการศึกษาปัจจัยคุกคามในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในปี 2547-2553 พบว่าปัจจัยการล่าข้างป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากทางภาครัฐให้ความสำคัญในการป้องกันและปราบปราม แต่ปัจจัยหลักที่คุกคามข้างป่า คือการสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat Loss) และการแบ่งแยกของถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat Fragmentation) (สุภนิจ วินิตพรสวรรค์ และชนาวุฒิ ศิริมานะกุล, 2557 : 10)

การแก้ไขปัญหาข้างป่าโดยการจัดทำแนวเชื่อมต่อป่า

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชได้มีแนวทางการแก้ไขปัญหาข้างป่าออกนอกพื้นที่ป่าเพิ่มเติมและสร้างแนวเชื่อมต่อป่า (Wildlife Corridor) ในพื้นที่ระหว่างพื้นที่อุทยานแห่งชาติกุยบุรีและอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเพื่อเพิ่มพื้นที่อาศัยและพื้นที่หากินให้กับข้างป่า และการสร้างแนวเชื่อมต่อป่าระหว่างพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระและอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์เพื่อขยายพื้นที่อาศัยและพื้นที่หากินของข้างป่าต่อไป (สุภนิจ วินิตพรสวรรค์ และชนาวุฒิ ศิริมานะกุล, 2557 : 12)

ลักษณะทั่วไปของข้าง

1. ธรรมชาติของข้าง ข้างทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นข้างพันธุ์เอเชียหรือพันธุ์แอฟริกา มีความเป็นอยู่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือชอบอยู่เป็นฝูง ข้าง ฝูงหนึ่งมักประกอบด้วยข้าง 5 - 10 เชือก แต่ละฝูงจะมีข้างพลายตัวหนึ่งเป็นหัวหน้า ซึ่งมักจะเป็นตัวที่แข็งแรงที่สุดของ ฝูง มีหน้าที่คอยเป็นผู้ปกป้อง

รักษา และป้องกันอันตรายให้แก่ช้างในฝูงของตน และเป็นผู้นำฝูงไปหาอาหารในแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ ช้างป่าที่หากินอยู่ตัวเดียว ถ้าไม่ใช่ช้างแก่ซึ่งเดินตามเพื่อนฝูงไม่ทัน มักจะเป็นช้างเกรที่ถูกขับออกจากฝูง เรียกว่า "ช้างโทน" ช้างโตนี่มีนิสัยดุร้าย ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่ผู้พบเห็นได้ ช้างไทยหรือช้างเอเชียมีนิสัยชอบอากาศเย็น และไม่ชอบแสงแดดจัด ฉะนั้น เมื่อนำมันมาฝึกใช้งาน เช่น งานชักลากไม้ เราจึงใช้งานช้างเฉพาะตอนเช้าตั้งแต่ 6.00-12.00 น. ส่วนตอนบ่ายต้องให้มันหยุดพักผ่อน นอกจากนั้น เมื่อเราใช้งานมันติดต่อกันไป 3 วัน เราจะต้องให้มันหยุดพักงานอีก 1 - 2 วัน แล้ว จึงให้มันทำงานใหม่ ทั้งนี้ก็เพราะว่า ช้างเป็นสัตว์ที่มีโรคภัยเบียดเบียนได้ง่าย ถ้าเราใช้งานมันหนักเกินไป มันอาจ จะเกิดเจ็บป่วยขึ้นในฤดูที่มีอากาศร้อนจัด คือ ระหว่างเดือนมีนาคม - พฤษภาคม (กรมอุทยานแห่งชาติ. ออนไลน์. 2559)

2. นิสัยของช้าง ช้างเอเชียหรือช้างไทยโดยทั่วไป เมื่อนำมาฝึกให้เชื่อฟังเพื่อใช้งานได้แล้ว จะมีนิสัยฉลาด สุภาพ และรักเจ้าของ เว้นแต่ในบางช่วงขณะ เช่น ในเวลาตกมันซึ่งก็เป็นเพียงในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ในเวลาตกมันช้างจะมีนิสัยดุร้าย จะทำร้ายช้าง ด้วยกันเองหรือทำร้ายเจ้าของ ตลอดจนสิ่งของที่อยู่ใกล้ ๆ เมื่อพ้นระยะตกมันแล้ว นิสัยดุร้ายจะหายไปเอง ช้างบางเชือกอาจจะมีนิสัย เกรมาตั้งแต่กำเนิด แต่ก็ไม่มากนัก โดยปกติช้างเป็นสัตว์ที่ตื่นกลัวสิ่งของหรือสัตว์ที่มันไม่ค่อยพบเห็น โดยเฉพาะ ช้างเป็นสัตว์ที่มีความรู้สึกทางกลิ่นได้ดีมาก และมักจำกลิ่นที่มันเคยชินได้ดี ในด้านความฉลาดของช้างเอเชียหรือช้างไทยนั้น จะเห็น ได้จากการที่มันแสดงละครสัตว์หรือในด้านการไถ่ มันได้แสดงความสามารถของมันออกมา ในด้านการรักลูก มันรู้จักส่งเสียงดูแลลูกหรือชี้วงตีเมื่อลูกของมันชน นอกจากนั้น ยังมีผู้เคยพบว่า มันยื่นฝ่าเท้าของมันก็ฝังดินไว้เป็นเวลา 2-3 วันก็มี (กรมอุทยานแห่งชาติ. ออนไลน์. 2559)

3. การกินการนอน การนอนหลับโดยปกติของช้าง มีระยะเวลาสั้น ประมาณ 3-4 ชั่วโมง เวลานอนของมันอยู่ในระหว่าง 23.00-03.00 น. ของวันรุ่งขึ้น ลักษณะการนอน ของช้างเมื่อหลับสนิท จะนอนตะแคงลำตัวข้างใดข้างหนึ่งลงกับพื้น ช้างมีอาการหาวนอนและนอนกรนเช่นเดียวกับมนุษย์ ถ้าหากพบช้างนอนหลับในเวลากลางวัน ควรสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ช้างเชือกนั้นคงไม่สบายหรือมีอาการผิดปกติเกิดขึ้น เนื่องจาก ช้างมีเวลาน้อยนั่นเอง มันจึงใช้เวลาที่เหลืออยู่ในการกินอาหารและเดินท่องเที่ยวไปในป่า เวลาเดินไปก็กินหญ้าไป ตลอดทาง กล่าวกันว่า ช้างเชือกหนึ่งจะกินอาหารและหญ้าคิดเป็นน้ำหนักประมาณ 250 กิโลกรัมใน 1 วัน เนื่องจากช้างไม่มีกระเพาะพิเศษ สำหรับเก็บอาหารไว้สำรอง แล้วสำรอกออกมาเคี้ยวเอื้องในยามว่าง เหมือนดังเช่นวัวควาย แต่ช้างก็มีวิธีเก็บสำรองอาหารไว้กินในระหว่างเดินทาง หรือระหว่างทำงาน เช่น เองวงกำหญ้าไว้ในขณะเดินทางหรือเอาหญ้าและอาหารเหน็บไว้ที่ซอกขาของมัน (กรมอุทยานแห่งชาติ. ออนไลน์. 2559)

4. การตกลูก ช้างพังหรือช้างตัวเมียที่สมบูรณ์ จะมีลูกได้เมื่อมีอายุระหว่าง 15-50 ปี ในประเทศพม่ามีผู้เคยพบช้างพัง ซึ่งมีอายุเพียง 9 ปี 1 เดือน ตกลูกออกมา แม้ว่าลูกช้างที่เกิดจากแม่ช้างที่มีอายุน้อยตัวนี้จะมีอวัยวะครบสมบูรณ์ แต่ก็ไม่สามารถเลี้ยง ให้มีชีวิตรอดได้ ฉะนั้นเรื่องนี้จึงถือว่าเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งนานๆ จะเกิดขึ้นสักครั้ง การผสมพันธุ์ของช้างระหว่างช้างตัวผู้กับช้าง ตัวเมีย เป็นไปในลักษณะเช่นเดียวกับม้า วัว และควาย คือช้างตัวผู้ใช้ขาน้ำคร่ำหลังของช้างตัวเมีย ในการตั้งท้องของช้างมีระยะเวลาระหว่าง 21-22 เดือน เนื่องจากตัวของช้างมีลักษณะใหญ่ อ้วนกลมอยู่แล้ว ฉะนั้นในระยะที่มันตั้งท้องจะสังเกตได้ยาก บางทีเจ้าของจะทราบก็ต่อเมื่อช้างตกลูกออกมาแล้ว ดังนั้น จึงต้องอาศัยสังเกตวิธีอื่นประกอบ เช่น เต้านมคัดมีน้ำนมไหลหรือช้างไม่ยอมลุกนั่งตามคำสั่งและไม่ยอมทำงาน ในกรณีที่ช้างอยู่เป็นฝูงหรือเจ้าของช้างมีช้างหลายเชือก แม่ช้าง ที่ท้องแก่ จะหาเพื่อนช้างพังที่สนิทไว้ช่วยเหลือในเวลาตกลูก ช้างพังที่คอยช่วยเหลือนี้เรียกกันว่า “แม่รับ” จะคอยช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา เมื่อช้างแม่ถึงกำหนดใกล้จะคลอดลูก มักจะไปหาที่ซึ่งมีหญ้าอ่อนหรือพื้นดินนุ่ม เพื่อมิให้เป็นอันตรายแก่ลูกที่จะ คลอดออกมา เพราะช้างแม่ส่วนมากจะยืนคลอดลูก โดยย่อขาหลังต่ำลงมาลูกอาจจะตกลงพื้นดินในระยะสูงพอควร ลูกซึ่งคลอดออกมาจะมีถุงใสๆ เป็นเยื่อบางๆ หุ้มอยู่ แม่รับจะเข้าไปช่วยฉีกถุงเยื่อที่หุ้มออกจากตัวลูกช้าง ถ้าไม่มีแม่รับ แม่ช้างจะฉีกถุงเยื่อนั้นเอง แม่ช้างเชือกหนึ่งอาจจะมีลูกได้ 3-4 ตัว ตลอดชีวิตของมัน โดยปกติแล้วแม่ช้างจะตกลูกเพียงครั้งละ 1ตัว และจะมีลูกห่าง กันประมาณ 3 ปี ทั้งนี้แล้วแต่สภาพแวดล้อม เช่น ช้างป่าที่มีชีวิตเป็นอิสระย่อมมีลูกได้สม่าเสมอกว่าช้างบ้านที่ถูกจองจำ และต้องทำงานหนักอยู่ตลอดเวลา (กรมอุทยานแห่งชาติ. ออนไลน์. 2559)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัย พบว่า มีเอกสารงานวิจัยดังนี้

ไสว วังหงษา (2547) ได้ทำการศึกษา ประชากรและโครงสร้างทางประชากรของช้างป่า ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ระยอง และชลบุรี พบว่า จากการศึกษาด้วยวิธีทางตรงช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนมีประชากร 136 ตัว คิดเป็นความหนาแน่นรวม 0.126 ตัวต่อตารางเมตร โครงสร้างประชากรของช้างป่าในพื้นที่ประกอบด้วย ลูกช้างเล็ก ลูกช้างโต ช้างวัยรุ่น และช้างวัยเจริญพันธุ์ ในอัตราส่วน 1 : 0.78 : 0.88 : 0.12 การศึกษา อัตราการย่อยสลายมูลช้างป่า และอัตราการถ่ายมูลของช้างเลี้ยง เพื่อใช้ในการคำนวณประชากรช้างป่า จากการศึกษาทางอ้อมด้วยการสำรวจกองมูล พบว่า มีความหนาแน่นของช้างป่าเท่ากับ 0.623 ตัวต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งสูงกว่าการสำรวจทางตรงถึง 4.95 เท่า

จากการศึกษาโครงสร้างทางประชากรของช้างป่าด้วยวิธีทางตรง ได้แก่ การพบตัว และการวัดรอยเท้า พบว่า โครงสร้างทางประชากรของช้างป่ามีรูปร่างปิรามิดฐานกว้าง แต่ในการสำรวจด้วยวิธีทางอ้อม คือ การสำรวจกองมูล พบว่า โครงสร้างทางประชากรเป็นรูปโกศ ค่าเฉลี่ยสัดส่วนโครงสร้างทางประชากรที่ศึกษาจากทั้ง 3 วิธี พบว่า ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มช้างวัยรุ่น คิดเป็นร้อยละ 34.3 รองลงมา ได้แก่ ลูกช้างโต คิดเป็นร้อยละ 25.8 ช้างวัยเจริญพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 22.2 และลูกช้างเล็ก คิดเป็นร้อยละ 17.7 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประชากรช้างป่าส่วนใหญ่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ และเมื่อพิจารณาจากจำนวนประชากรเริ่มต้น อัตราการเพิ่มประชากร จำนวนลูกช้างที่พบ และสภาพถิ่นอาศัย สามารถสรุปได้ว่า โครงสร้างทางประชากรช้างป่าเป็นรูปปิรามิดฐานกว้าง ซึ่งเป็นลักษณะของประชากรที่กำลังเพิ่มขึ้น

ไสว วังหงษา และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทำไมช้างป่าจึงออกหากินนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน พบว่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้น 1,079 ตารางกิโลเมตร มีประชากรช้างป่าอาศัยอยู่ในปี พ.ศ. 2545 ประมาณ 136 ตัว มีอัตราการเพิ่ม ปีละ 9.83% คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2547 พื้นที่ป่าแห่งนี้จะถึงจุดอิ่มตัว ในการรองรับประชากรช้างป่า เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2548 ชาวบ้านพบช้างเพศผู้ 3 ตัวหากินอยู่หน้าที่ว่า การอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ช้างตัวหนึ่งอายุประมาณ 7 ปี เดินทางขึ้นไปเหนือและได้ทำร้ายชาวบ้าน ถึงแก่ความตาย 1 คน ได้รับบาดเจ็บ 1 คน ต่อมาช้างตัวดังกล่าวถูกยิงตาย ช้างอีก 2 ตัว อายุ 18 และ 20 ปีได้เดินทางหากิน ออกนอกพื้นที่ชุ่มน้ำไปทางใต้ เดินทางไปวนมา ผ่านพื้นที่เกษตรและชุมชน จุดหากินไกลสุด อยู่ใกล้ถนนสุขุมวิท ห่างจากเขตรักษาพันธุ์เขาอ่างฤๅไนประมาณ 70 กิโลเมตร ปัจจุบันช้างทั้ง 2 ตัว ยังไม่เดินทางกลับเข้าป่า แต่อาศัยหากินอยู่ในบริเวณเขาป้อมที่มีพื้นที่ ประมาณ 10,000 ไร่ อาศัยหากินร่วมกับฝูงช้างป่าที่อพยพออกมาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนตั้งแต่ปี 2545 สาเหตุที่ช้างทั้ง 2 ตัว ไม่สามารถเข้าไปอาศัยหากินอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนได้ อาจเนื่องจากช้างไม่สามารถหาพื้นที่ครอบครองได้ เนื่องจากพื้นที่มีเจ้าของอยู่แล้ว

ประทีป ลิศกุลรัถย์ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่ากุกบุรีของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุกบุรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริอำเภอกุกบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ไปพร้อมกับการประกอบอาชีพรอง โดยมีรายได้เฉลี่ย 55,046.15 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี มีที่ดินถือครองน้อยกว่า 11 ไร่ มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย เท่ากับ 12.30 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกพืชเกษตร ราษฎรส่วนใหญ่เคยได้รับความเสียหายจากช้างป่าเข้ามาเหยียบย่ำทำลายพืชเกษตร โดยไม่เคยมีประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาช้างป่า และไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม

ชมรมคนรักช้างกุยบุรี ราษฎรมีการรับรู้แนวเขตป่าสงวนแห่งชาติเป็นบางจุด ได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยมีระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี และมีระดับความรู้ด้านการป้องกันพืชเกษตรจากช้างป่าและการจับไล่ช้างป่าอยู่ในระดับดี สำหรับระดับความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่ากุยบุรี ของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าสงวนแห่งชาติป่ากุยบุรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การดำเนินการของโครงการดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ที่ดี สามารถแก้ไขปัญหช้างป่าบุกรุกทำลายพืชเกษตรที่เกิดขึ้นให้ลดลงได้ เป็นที่น่าพอใจของราษฎรในพื้นที่ ประสบการณ์ การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหช้างป่า และการเข้าเป็นสมาชิกชมรมรักช้างป่ากุยบุรี เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขช้างป่ากุยบุรี

จากผลการศึกษาที่พบว่า ประสบการณ์การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหช้างป่าเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเห็นของราษฎร จึงควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหช้างป่ากับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มากขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับราษฎรในพื้นที่ พร้อมทั้งควรดำเนินการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจด้านการแก้ไขปัญหช้างป่าควบคู่กันไปด้วยจะช่วยทำให้ราษฎรมีความเข้าใจต่อโครงการมากขึ้น จากความคิดเห็นของราษฎรเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของโครงการในด้านความแห้งแล้งปริมาณน้ำไม่เพียงพอในช่วงหน้าแล้ง เจ้าหน้าที่ของรัฐมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการดูแลการปฏิบัติงานของโครงการการทำงานหลายหน่วยงานที่มีความซ้ำซ้อน หรือการประชาสัมพันธ์โครงการยังมีไม่เพียงพอซึ่งปัญหาอุปสรรคที่ราษฎรในพื้นที่ดังกล่าวได้แสดงความคิดเห็นมาหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ควรนำมาเป็นข้อมูลในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้ปัญหาดังกล่าว ลดน้อยหรือหมดลงในอนาคต

นริศ ภูมิภาคพันธ์ (2549) ได้ทำการศึกษา เกี่ยวกับการขัดแย้งของคนกับช้างป่า เพื่อหามาตรการในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในระยะสั้นและระยะยาว โดยมองว่าการใช้ความรู้วิชาการที่เหมาะสม จะเป็นเครื่องมือในการจัดการการแก้ไขปัญห และมองว่ามนุษย์ที่มีความรู้และความตั้งใจ มีความสำคัญที่จะทำให้การแก้ไขปัญหาคำเนินไปได้ด้วยดี

สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ประเทศไทย (2550) ได้ทำการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จากผลการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ย. 2547 – พ.ค. 2550 พบว่ารูปแบบสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเกิดเฉพาะบริเวณตอนใต้ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานใน 15 หมู่บ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่เกษตรกรรมใกล้กับแนวขอบป่าบริเวณผืนป่าด้านฝั่งตะวันออก ครอบคลุมระยะทางตามแนวขอบป่าเป็นระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 64 กิโลเมตร พื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับความเสียหายส่วนใหญ่มีระยะห่างจากขอบป่าไม่เกิน 400 เมตร แต่พบเห็นเหตุการณ์ที่ช้างป่าออกไปกินและ

ทำลายพืชเกษตรได้ไกลมากที่สุดถึง 1.5 กิโลเมตร พื้นที่บริเวณหมู่ 7 บ้านห้วยสัตว์ใหญ่และหมู่ 5 บ้านสวนใหญ่พัฒนาเป็นบริเวณที่คืนป่าด้านฝั่งตะวันตกและตะวันออกมีระยะห่างกันน้อยที่สุดคือ ประมาณ 800 - 1,500 เมตร และเป็นบริเวณที่ช้างป่าใช้ในการเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างคืนป่า ทั้ง 2 ฝั่ง และทำให้เกิดเหตุการณ์ความเสียหายขึ้น ซึ่งเมื่อทำการประเมินพื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้และพบว่าครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ 4 ตำบล (ป่าแดง ห้วยสัตว์ใหญ่ หอนงพลับ บึงนคร) 2 อำเภอ (แก่งกระจาน หัวหิน) และ 2 จังหวัด (เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์) โดยมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเฉลี่ยอยู่ที่ 29 เหตุการณ์ต่อเดือน

ชนิดพืชได้รับความเสียหายส่วนใหญ่ ได้แก่กล้วย สับปะรด ขนุน มะพร้าว มะม่วง มะละกอ ข้าวโพด และฝรั่ง ไม้ผล เช่นมะละกอ ขนุน และมะม่วงในระยะการเจริญเติบโตโดยเฉพาะช่วงที่กำลังออกผลเป็นปัจจัยหนึ่งที่ตั้งใจดูให้ช้างออกมากินพืชเกษตรเหล่านี้เนื่องจากช้างนิยมกินผลไม้สุก ซึ่งมีรสชาติหวาน มัน ในขณะที่สับปะรดและมะพร้าวส่วนใหญ่พบเห็นช้างกินลำต้นและยอด ดังนั้นช่วงที่อยู่ในระยะกำลังเจริญเติบโตหรือไม่ได้ออกผลจะเป็นช่วงที่ช้างชอบกินมากกว่า จำนวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในระหว่างฤดูแล้งและฤดูฝนไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทำให้สรุปได้ว่าฤดูกาลไม่มีผลต่อจำนวนเหตุการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ดูเหมือนว่าปริมาณน้ำฝนหรือความแห้งแล้งในพื้นที่อาจมีผลต่อจำนวนเหตุการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้น จำนวนช้างที่ออกมาบุกกินและทำลายพืชเกษตรส่วนใหญ่เป็นช้างตัวเดียวหรือช้างขนาดกลุ่มเล็ก (2-4 ตัว) ในขณะที่บางช่วงอาจพบเห็นช้างกลุ่มใหญ่มากกว่า 10 ตัวออกมาบุกกินพืชเกษตรบ้าง ช่วงเวลาที่ช้างออกมาบุกเข้าพื้นที่เกษตรกรรมเริ่มตั้งแต่หัวค่ำ (18.00 น.) ถึง เช้ามืด (6.00 น.) โดยมีความถี่สูงสุดในช่วง 21.00 – 23.59 น. มูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจของพืชเกษตรจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่แก่งกระจานในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2547 – พฤษภาคม 2550 เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 3,293,766.07 บาทต่อปี

สำหรับมาตรการการบรรเทาปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จากการทดลองสร้างแนวป้องกันช้าง 4 แบบ ได้แก่ รั้วพริก รั้วหัวน้ำส้มสายชู รั้วไฟฟ้า และรั้วเส้นลวดธรรมดา พบว่าประสิทธิภาพของแนวป้องกันทั้ง 4 นี้ไม่แตกต่างกันมากนัก ในขณะที่รั้วพริก น้ำส้มสายชู และรั้วไฟฟ้ามีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมและค่าบำรุงรักษาที่สูงกว่ารั้วธรรมดา และจากการเฝ้าระวังและไล่ช้างพบว่าการใช้สัญญาณเตือนภัย และการจัดตั้งทีมไล่ช้างเป็นวิธีการที่ป้องกัน และลดความเสียหายของพืชเกษตรได้มีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งถ้าใช้คนช่วยประมาณ 4-5 คนช่วยกันไล่ช้างพบว่าระยะเวลาที่ใช้ในการไล่ช้างให้ออกจากพื้นที่เกษตรกรรมหรือกลับเข้าไปใช้เวลาส่วนใหญ่ไม่เกิน 15 นาที ซึ่งในมาตรการการบรรเทาปัญหาในเบื้องต้นถ้ามีการสร้างแนวป้องกันโดยใช้แบบรั้วเส้นลวดธรรมดาเป็นต้นแบบซึ่งมีการติดตั้งสัญญาณเตือนภัย และสร้าง หอเฝ้าระวัง

ทุกๆ 500 – 700 เมตร และจัดตั้งทีมไล่ช้างคอยเฝ้าระวังประจำอยู่ที่หอ ตลอดแนวพื้นที่ล่อแหลมใน หมู่ 3, 5 และ 7 ตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และ หมู่ 1 และ 5 ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นระยะทางตามแนวขอบป่าประมาณ 35 กิโลเมตร เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่หลักที่เหตุการณ์ความเสียหายเกิดขึ้นบ่อยและมีความเสียหายจำนวนมากเสียหายทางเศรษฐกิจของพืชเกษตรสูง แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงงบประมาณและค่าใช้จ่ายในการสร้างแนวป้องกันและจ้างทีมเฝ้าระวังและไล่ช้างเป็นระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร พบว่ามีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณ 3,327,588 – 7,107,588 บาทต่อปี ซึ่งถือว่าเป็นงบประมาณที่ค่อนข้างสูงและสูงมากกว่ามูลค่าความเสียหายเฉลี่ยทางเศรษฐกิจของพืชเกษตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ (ประมาณ 3,293,766 บาทต่อปี) มาก ถ้าเกษตรกรในพื้นที่สามารถรวมตัวกันได้และผลักดันมาเฝ้าระวังประจำรวมกันที่หอเฝ้าระวังในแต่ละจุดก็จะทำให้ประหยัดงบประมาณในการจัดจ้างทีมไล่ช้างไปได้ ซึ่งงบประมาณในการสร้างแนวรั้วป้องกันพร้อมทั้งติดตั้งสัญญาณเตือนภัยและสร้างหอเฝ้าระวังและไล่ช้างจะอยู่ที่ประมาณ 1,227,588 บาท และค่าบำรุงรักษาแนวรั้วและหอเฝ้าระวังจะอยู่ที่ประมาณ 500,000 บาทต่อปี ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวบ้านในพื้นที่ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องในการช่วยกันหมุนเวียนมาทำหน้าที่เฝ้าระวังและป้องกันช้างที่หอเฝ้าตามแนวรั้วป้องกันที่จะสร้างขึ้น

การทำแนวป้องกันและเฝ้าระวังตามแนวขอบป่าเป็นมาตรการเบื้องต้นที่ควรจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนในพื้นที่แต่มาตรการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในระยะยาวน่าจะมองไปในเรื่องการส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่หลีกเลี่ยงการปลูกพืชที่เป็นเป้าหมายในการบุกเข้ากินและทำลายของช้างป่า เช่น กล้าย สับปะรด มะม่วง ขนุน มะพร้าว มะละกอ ฝรั่ง และข้าวโพด และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน เช่น ปลูกพืชที่ไม่ดึงดูดช้างหรือประกอบอาชีพอื่นที่สามารถอยู่รวมกันได้กับช้างป่าในพื้นที่ เพราะช้างป่าที่อยู่ทางตอนใต้ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานซึ่งเป็นกลุ่มที่ปัญหากับชาวบ้านในพื้นที่ อาศัยอยู่ในพื้นที่ห้อยป่าขนาดเล็กประมาณ 200 ตารางกิโลเมตร ที่มีหมู่บ้านและพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบการขยายตัวของช้างกลุ่มนี้ในอนาคตย่อมส่งผลต่อเกษตรกรและพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบอย่างแน่นอน ดังนั้นการส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชหรือทำอาชีพที่จะอยู่ร่วมกับช้างป่าได้อย่างสันติ และน่าจะเป็นหนทางที่ยั่งยืนเป็นประโยชน์ทั้งกับช้างป่าและเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ทั้งนี้ทั้งนั้นแนวทางการแก้ปัญหานี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนในท้องถิ่นร่วมกันสนับสนุน ส่งเสริม และปรับเปลี่ยน เพื่อให้การแก้ปัญหาประสบความสำเร็จ

สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ประเทศไทย (2550) ได้นำเสนอประสบการณ์ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานไว้ดังนี้

รูปแบบของความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าที่พบมากที่สุดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน คือ การที่ช้างป่าออกมากินและทำลายพืชผลการเกษตร ซึ่งทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ขาดแคลนรายได้ ตกอยู่ในความหวาดกลัวและหวาดระแวงจากการปะทะกับช้างป่า และทำให้เกิดความไม่พอใจต่อพื้นที่อนุรักษ์จากการสำรวจพืชผลการเกษตรที่พบเห็นร่องรอยการกินของช้างบ่อยที่สุด มี 8 ชนิด ได้แก่กล้วย สับปะรด ขนุน มะพร้าว มะม่วง มะละกอ ข้าวโพด และฝรั่ง ในจำนวนนี้กล้วยได้รับความเสียหายบ่อยครั้งมากที่สุด รองลงมาคือ สับปะรด และขนุนตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเฉพาะพืชป่าหายากที่ช้างชอบเข้าไปกินและทำลายทั้ง 8 ชนิด พบว่าพืชส่วนใหญ่ได้รับความเสียหายในช่วงที่กำลังให้ผลผลิต คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมา คือ ช่วงที่กำลังเจริญเติบโตหรือโตเต็มที่แล้วแต่ไม่อยู่ในช่วงกำลังให้ผลผลิต คิดเป็นร้อยละ 41 ส่วนพืชที่อยู่ในช่วงต้นกล้าหรือต้นอ่อนได้รับความเสียหายน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4 ดังนั้นพืชที่อยู่ในระยะต้นกล้าหรือต้นอ่อนจึงไม่เป็นเป้าหมายในการบุกเข้าถ้ำ และทำลายของช้างป่าในบริเวณนี้

ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ามีการตั้งสมมติฐานสาเหตุของการที่ช้างออกมาจากป่าว่ามีสาเหตุเนื่องจากเป็นเส้นทางการเคลื่อนย้ายตามธรรมชาติ การขาดแคลนแหล่งน้ำในช่วงฤดูแล้ง ถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติเสื่อมสภาพทำให้ขาดแคลนอาหาร ความวิตกกังวลในรสชาติของพืชเกษตรและจำนวนช้างป่าอาจมีปริมาณมากเกินความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ซึ่งจากการสำรวจแหล่งน้ำ แหล่งโป่งและสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของช้างในบริเวณที่เกิดความขัดแย้ง และการสำรวจการแพร่กระจาย และจำนวนประชากรของช้างในพื้นที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ช้างออกมากินพืชผลการเกษตรที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ และสามารถทดสอบสมมติฐานได้ดังนี้

1. เส้นทางการเคลื่อนย้ายตามธรรมชาติถูกตัดขาด สภาพพื้นที่ป่าทางตอนใต้ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานถูกแบ่งแยกออกเป็นสองฝั่ง เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ทำให้เป็นอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายประชากรช้างป่าตามธรรมชาติ ดังนั้น แนวพื้นที่เกษตรกรรมทางตอนเหนือบริเวณหมู่ 7 และหมู่ 5 ตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน ซึ่งเป็นจุดที่แคบที่สุดระหว่างป่าสองฝั่ง จึงมักถูกใช้เป็นเส้นทางการเคลื่อนย้ายประชากรช้างในบางฤดูกาล จึงเท่ากับเป็นการบังคับให้ช้างต้องเคลื่อนที่ผ่านพื้นที่เกษตรกรรมและทำให้เกิดความเสียหายตามมา

2. แหล่งน้ำในผืนป่าตะวันออกขาดแคลนช่วงฤดูแล้ง การสำรวจการแพร่กระจายของแหล่งน้ำพบว่าสามารถพบแหล่งน้ำได้ค่อนข้างทั่วไปในพื้นที่ อย่างไรก็ตามในฤดูแล้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติส่วนใหญ่ในป่าทางด้านตะวันออกค่อนข้างขาดแคลน และอาจมีผลดึงดูดให้ช้างออกมาใช้แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นตามขอบป่า จึงเพิ่มโอกาสในการทำให้ช้างเข้ามาใกล้กับพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะหากเป็นแปลงเกษตรที่มีการปลูกพืชเกษตรที่เป็นที่ชื่นชอบของช้าง

3. แหล่งน้ำและแหล่งโป่งในพื้นที่อุทยานฯ ไม่ขาดแคลนน้ำ การสำรวจแหล่งโป่งและพืชอาหารตามธรรมชาติ พบว่ายังคงพบกระจายอยู่ค่อนข้างทั่วพื้นที่ ดังนั้นการขาดแคลนอาหารไม่น่าเป็นปัจจัยหลักที่ดึงดูดให้ช้างออกมาจากป่า

4. พืชเกษตรดึงดูดช้าง การสำรวจความเสียหายของพืชเกษตร พบว่าแปลงเกษตรกรรมจำนวนมากตามขอบป่าปลูกพืชเกษตรหลายชนิดที่เป็นที่ชื่นชอบของช้าง ดังนั้น พืชผลทางการเกษตรเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดให้ช้างกลับออกมาบุกรุกพื้นที่เกษตรอย่างสม่ำเสมอ เพราะคิดใจในรสชาติอาหาร รวมทั้งคุณค่าทางสารอาหารที่เหนือกว่าพืชอาหารตามธรรมชาติ

5. ประชากรช้างไม่มากเกินไปเกินศักยภาพการรองรับของพื้นที่ การสำรวจการแพร่กระจายของช้างป่าในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน พบว่า ปัจจุบันช้างไม่มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนใหญ่ทางตอนเหนือ แต่ยังมีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่นทางตอนกลางและตอนใต้ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ขณะนี้การประเมินจำนวนประชากรช้างป่าที่แน่ชัดยังคงอยู่ระหว่างการดำเนินการ โดยใช้เทคนิคการจำแนกลักษณะทางพันธุกรรมจากกองมูล แม้ในปัจจุบันเราจะสามารถกล่าวได้ว่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานยังมีศักยภาพรองรับการขยายตัวของประชากรช้างป่าได้อีกมาก แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงแนวเชื่อมต่อตามธรรมชาติที่จะเอื้อให้ประชากรช้างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าทางตอนใต้ฝูงตะวันออกสามารถเคลื่อนย้ายประชากรได้อย่างอิสระในอนาคตอีกด้วย

ผลจากการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ทำให้ทราบถึงปัจจัยหลัก 4 ประการ ที่ทำให้การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ประกอบด้วย

1. การใช้เทคนิคการป้องกันที่ตายตัวครั้งเดียว เช่น การติดตั้งรั้วไฟฟ้าการขูดคูดู
2. การขาดการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมจากเกษตรกรเจ้าของพื้นที่
3. การที่ช้างเกิดความคุ้นเคยกับเทคนิคการป้องกันแบบใดแบบหนึ่ง
4. การบรรเทาปัญหาเพื่อทำให้เกษตรกรอยู่ร่วมกับช้างได้ มีต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงมาก

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะพบว่าการศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาช้างป่านั้นยังมิได้มีการดำเนินการในจังหวัดจันทบุรีรวมถึงภาคตะวันออกโดยทั่วไปด้วย ดังนั้น งานวิจัยในภาคนี้จึงเป็นการ เพิ่มพูนองค์ความรู้เกี่ยวกับช้างป่าที่มีอยู่เดิมในประเทศไทย